

УДК 341(477)

DOI: 10.32342/2709-6408-2020-1-1-18

О.М. ОКОПНИК,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький)*

Ю.В. ГАВРИЛЮК,

*студентка четвертого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький)*

МІЖНАРОДНА ПРАВОТВОРЧІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Правотворчість має вагоме значення для кожної країни, яка спрямовує свою діяльність на досягнення правової держави. Саме для цього державні органи наділяють повноваженнями щодо правоутворення. Правотворчість регулює суспільні відносини, які складаються між людьми. Міжнародна правотворчість – це засоби регулювання відносин між державами. Так, за допомогою прийняття Статуту Організації Об'єднаних Націй і Статуту Міжнародного Суду з 1945 р. почався активний розвиток міжнародних норм на основі принципів, що надають правовим нормам юридичної обов'язковості, а в подальшому став результатом правотворчості. У міжнародному праві правом правотворчості наділені держави, міжнародні та міжурядові організації. Вони приймають нормативно-правовий акт у вигляді договору. Таким чином, суб'єкти міжнародного права уповноваженні мати законодавчу ініціативу, що сприяє утворенню правотворчого процесу в міжнародному праві, де суб'єкти можуть створювати правову норму на основі згоди між державами або міжнародними організаціями. Такі згоди між суб'єктами міжнародного права закріплюють правила поведінки або встановлюють обов'язкові для виконання правові норми. Тому утворення та реалізація правових норм має складний механізм, від якого залежить існування правових відносин, які складаються на міжнародній арені. Сьогодні глобалізаційні процеси впливають на міжнародну правотворчість утворюючи умови для інтеграції та уніфікації правових норм у міжнародному праві, проте у зв'язку з цим з'являється ряд проблем для держав, які не мають достатнього правового рівня регулювання та реалізації нормативно-правових актів. Для України важливим є розроблення такого правотворчого процесу, який враховував би правову свідомість та культуру українського права і мав би поетапне впровадження. Отже, міжнародна правотворчість має особливе місце для врегулювання міжнародних відносин, які складаються між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Ключові слова: правоутворення, міжнародна правотворчість, суб'єкти правотворчості, глобалізаційна політика, принципи міжнародного права, інститути ЄС, міжнародні організації.

Правотворчество имеет весомое значение для каждой страны, которая направляет свою деятельность на достижение правового государства. Именно для этого государственные органы наделяются полномочиями по правообразованию. Правотворчество регулирует общественные отношения, которые складываются между людьми. Международное правотворчество – средство регулирования отношений между государствами. Так, посредством принятия Устава Организации Объединенных Наций и Устава Международного Суда с 1945 г. началось активное развитие международных норм на основе принципов, что придало правовым нормам юридическую обязательность, а в дальнейшем стало результатом правотворчества. В международном праве правом правотворчества наделены государства, международные и межправительственные организации. Они принимают нормативно-

правовой акт в виде договора. Таким образом, субъекты международного права уполномочены иметь законодательную инициативу, что способствует образованию правотворческого процесса в международном праве, где субъекты могут создавать правовую норму на основе согласия между государствами или международными организациями. Такие согласия между субъектами международного права закрепляют правила поведения или устанавливают обязательные для исполнения правовые нормы. Поэтому создание и реализация правовых норм имеет сложный механизм, от которого зависит существование правовых отношений, которые складываются на международной арене. Сегодня глобализационные процессы влияют на международное правотворчество, образуя условия для интеграции и унификации правовых норм в международном праве, однако в связи с этим появляется ряд проблем для государств, которые не имеют достаточного правового уровня регулирования и реализации нормативно-правовых актов. Для Украины важна разработка такого правотворческого процесса, который учитывал бы правовое сознание и культуру украинского права и имел бы поэтапное внедрение. Таким образом, международное правотворчество занимает особое место для урегулирования международных отношений, которые складываются между государствами и другими субъектами международного права.

Ключевые слова: правообразование, международное правотворчество, субъекты правотворчества, глобализационная политика, принципы международного права, институты ЕС, международные организации.

Постановка проблеми. Сучасні події у світі змушують державні органи приймати відповідні рішення, які потребують ретельного та професійного вивчення нормативно-правового акту. Для здійснення ефективної роботи правотворчого процесу важливим елементом є правотворчість, яка забезпечує вираження державних та суспільних інтересів. Саме від її результату залежить реалізація закріплених в нормативно-правових актах правових норм, що регулюють певні суспільні відносини. Сьогодні вагомим значення має міжнародна правотворчість, яка формує сукупність правових норм, що регулюють міжнародні відносини. Держави, міжнародні та міжурядові організації беруть активну участь у створенні норм міжнародного права. Глобалізаційні процеси мають значний вплив на створення та прийняття нормативно-правових актів, а це, у свою чергу, сприяє активному правотворчому процесу між державами.

Стан дослідження. Поняття міжнародної правотворчості приділили увагу багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, цю проблему з різних аспектів досліджували: Я. Берназюк, С. Гусаров, Ю. Лепех, О. Нігреєва, О. Чаплук, С. Чубар, О. Роговенко, Т. Курусь, П. Гримасюк та ін. Разом із тим існує ціла низка питань, які і надалі досить гостро обговорюються в наукових джерелах.

Метою статті є визначення поняття міжнародної правотворчості та її ролі в правотворчих процесах в Україні.

Виклад основного матеріалу. Надання суб'єктам міжнародного права уповноваження мати законодавчу ініціативу сприяло утворенню правотворчого процесу в міжнародному праві, де суб'єкти можуть створювати правову норму на основі згоди між державами або міжнародними організаціями. Такі згоди між суб'єктами міжнародного права закріплюють правила поведінки або встановлюють обов'язкові для виконання правові норми. Тому утворення та реалізація правових норм має складний механізм, від якого залежить існування правових відносин, що складаються на міжнародній арені. Науковець С. Гусаров визначає правотворчість, як організаційно оформлену процедурну діяльність державних органів зі створення правових норм чи визнання правовими вже сформованих, таких, що діють у суспільстві правил поведінки. Ураховуючи державний характер правотворчої діяльності, варто розрізняти такі поняття, як «правотворчість» і більш широке та багатоаспектне поняття «правоутворення» (формування права). Процес правоутворення, як відомо, являє собою цілісний механізм, що об'єднує в собі всі форми і засоби виникнення, розвитку й зміни права. Правильне розуміння та інтерпретація на теоретичному рівні проблеми правоутворення сприяє формуванню загальних засад правотворчості, на основі яких створюються відповідні правові норми, що призводить до кінцевого результату правотворчої діяльності. Говорячи про правотворчість і правоутворення, варто відзначити, що розуміння їх сутності висвітлюється в різних літературних джерелах по-різному, залежно від того, які наукові погляди поділяє автор [3, с. 55].

Основою для розвитку міжнародних норм є принципи, які були затвердженні у Статуті Організації Об'єднаних Націй і Статуті Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. [9] та Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй [4] від 24 жовтня 1970 р. Саме на цих принципах будуються правові норми, які є результатом правотворчості. Міжнародна правотворчість має особливе місце для врегулювання міжнародних відносин, які складаються між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

На думку О. Чаплук, міжнародна правотворчість – це творча, ініціативна діяльність суб'єктів міжнародного права, спрямована на формування норм міжнародного права шляхом узгодження інтересів (позицій) зацікавлених сторін, результатом якої є прийняття міжнародного документу, що містить міжнародно-правові норми [11, с. 24]. Інша дослідниця міжнародного права О. Нігреєва визначає, що міжнародна правотворчість як будь-який правотворчий юридичний процес полягає у розробленні, зміні та відміні норм міжнародного права і має здійснюватися виключно уповноваженими суб'єктами із застосуванням певних правил та прийомів юридичної техніки [6, с. 164–166].

Дослідниця О. Оверчук акцентує, що держави, створюючи міжнародні організації, розробляючи їх статuti, наділяючи їх тим чи іншим обсягом прав і обов'язків, у свою чергу, походять від цілей і завдань майбутніх організацій, тієї ролі, яку вони їм відводять у міжнародному житті. Так, наділяючи ООН найбільш широким обсягом міжнародної правосуб'єктності порівняно з іншими міжнародними організаціями, держави-засновники поклали на неї велике коло складних і відповідальних завдань і цілей у справі підтримання миру і міжнародної безпеки, політичного, економічного, культурного співробітництва та в багатьох інших галузях міжнародних відносин [7].

О. Бровко звертає увагу на те, що процес міжнародної правотворчості як діяльності, що спрямована на створення норм міжнародного права відповідними суб'єктами, має свої особливості та зазнає значних змін протягом останніх років. Такі зміни є свідченням того, що право як явище соціальної дійсності, має реагувати на виклики сьогодення, оскільки право, а особливо міжнародне право, має динамічний характер, що дозволяє йому залишатись актуальним та належним чином регулювати суспільні відносини. Окрім тих звичаєвих норм, що стосуються усіх суб'єктів міжнародного права, існують звичаєві норми, що застосовуються у певному географічному регіоні [2, с. 134].

Європейський союз (далі – ЄС) є однією із наддержавних організацій, які сприяють функціонуванню відносин між державами та іншими суб'єктами. Саме в ЄС суб'єктами законодавчого процесу є Рада ЄС, Комісія ЄС та Європарламент. Так, прийняття нормативних актів інститутами ЄС наочно доводить прояв наднаціональних рис у діяльності як інститутів ЄС, так і Європейського Союзу в цілому. Найбільш послідовно і чітко наднаціональні тенденції виявляються в питаннях побудови й функціонування єдиного ринку, економічного і валютного союзу, де ступінь делегування суверенних прав від держав-членів до Європейського Союзу є найвищим, а основним методом співпраці є комунітарний метод. Існує прямий зв'язок між правовою природою Європейського Союзу та тими процедурами прийняття рішень правового характеру, які властиві його інститутам. Найбільш чітко наднаціональні тенденції виявляються під час здійснення законодавчої функції у тих процедурах, де роль Європейського Парламенту є найбільш помітною (процедура співробітництва, процедура спільного прийняття рішень та процедура санкціонування) [12, с. 89].

М. Савенко наголошує на тому, що місце міжнародного права в національній правовій системі залежить також від членства держави в міжнародних та міждержавних об'єднаннях, правового статусу членства, а також принципів здійснення ними своєї діяльності та принципів міжнародного договору. За загальної обов'язковості рішень таких об'єднань, значний пріоритет, незважаючи на положення національних конституцій щодо їх верховенства і навіть верховенство над національними основними законами, мають рішення органів Європейського Співтовариства [8, с. 15].

Я. Берназюк підкреслює, що правовою основою участі міжнародних організацій та установ у правотворчому процесі в Україні є Конституція України, що визнає міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства, а також відповідні міжнародні договори. Приєд-

нання України до чинного або укладення нового договору з міжнародним суб'єктом є підставою для виникнення певних міжнародних зобов'язань, виконання яких часто потребує від держави розроблення та прийняття національних законодавчих актів, проведення реформ тощо. Тому участь міжнародних організацій у правотворчому процесі передусім спрямована на забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань. Міжнародні організації, як правило, долучаються до участі у правотворчому процесі на стадії розроблення та опрацювання законопроекту шляхом здійснення експертизи, проведення консультацій на підтримку відповідних реформ, а також беруть участь у здійсненні контролю за реалізацією прийнятого законодавства [1, с.29].

Вчений О. Левченков указує на вплив норм міжнародного права, міжнародних інститутів, органів та організацій (міжнародної правової політики) на формування, функціонування, ефективність національного права, тобто ефективне регулювання суспільних відносин у державах перехідного типу. Вважаємо, що такі процеси реально існують і розвиваються по висхідній лінії та є в цих умовах об'єктивно закономірними. Це виявляється в такому: формуванні, визначенні змісту й шляхів розвитку правової політики в Україні та ціннісних орієнтирів українського права; пріоритетах і темпах його розвитку; здійсненні експертизи проєктів найважливіших нормативно-правових актів, що приймаються в державі; фінансуванні та лобіюванні нормативно-правових актів, які виражають і пропагують західні світоглядні, економічні, політичні, правові та духовні цінності, часто без урахування національно-історичних традицій і підвалин суверенних держав; усіякому прямому чи прихованому перешкоджанні, у тому числі і в юридичних формах відстоювання національних інтересів з боку держав перехідного типу [5, с. 88]. Глобалізаційні процеси включають в себе інтеграцію та уніфікацію нормативно-правових актів. З одного боку, це є позитивним, адже законодавча база України реформується за європейськими зразками. Але проявляється негативна сторона, а саме: втрата адвентичного правотворчого процесу в Україні.

Науковець О. Тарнопольська пропонує такі напрями вдосконалення сучасної законотворчості, які сприятимуть запобіганню появи прогалин та своєчасному їх усуненню: у першу чергу, необхідно змінити існуючу практику законотворчості на стадії підготовки проєкту закону, для прикладу – розроблення проєкту групою вчених-юристів та практиків. Також доцільне було б створення ефективного соціально-правового прогнозування, яке б докладно вивчало суспільні потреби, громадську думку щодо необхідності зміни чи перетворення правового регулювання; по-третє, для досягнення чіткості, однозначності та лаконічності юридичної мови доцільно було б створити єдиний термінологічний словник законодавства; по-четверте, для вдосконалення правотворчого процесу слід було б прийняти закони «Про закони і законодавчу діяльність» (у якому врахувати міжнародні принципи правотворчої діяльності) та «Про нормативно-правові акти»; по-п'яте, дієвим способом запобігання прогалинам також було б розроблення єдиної державної програми законотворчості, щось на зразок стратегії розвитку, у якій кожному із суб'єктів визначено компетенцію згідно із правовим статусом та місцем в державному апараті; по-шосте, необхідним є своєчасне прийняття нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів; по-сьоме, налагоджений автоматизований облік чинних нормативно-правових актів також сприятиме швидкому виявленню, а згодом і усуненню прогалин [10, с. 13].

Висновки. На нашу думку, міжнародна правотворчість – це форма правотворчого процесу, яка здійснює утворення системи правових норм, що регулюють суспільні відносини, та санкціонується державою і закріплюється у вигляді нормативно-правового акта.

Глобалізаційні процеси впливають на міжнародну правотворчість, створюючи умови для інтеграції та уніфікації правових норм у міжнародному праві, проте, у зв'язку з цим з'являється ряд проблем для держав, які не мають достатнього правового рівня регулювання та реалізації нормативно-правових актів. Для України важливим є розроблення такого правотворчого процесу, який враховував би правову свідомість та культуру українського права і мав би поетапне впровадження.

Список використаної літератури

1. Берназюк Я.О. Міжнародні організації та установи як учасники правотворчого процесу в Україні. *ScienceRise. Juridical Science*. 2017. № 2. С. 26–30.
2. Бровко О. Міжнародний звичай у контексті міжнародного правотворчого процесу. Співвідношення між загальним та локальним звичаєм. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 98(1). С. 134–136.
3. Гусаров С.М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 38–46.
4. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 16.03.2020).
5. Левченков О.І. Вплив процесів глобалізації та євроінтеграції на ефективність регулювання суспільних відносин в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 83–90.
6. Нігреева О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 157–162.
7. Оверчук О.М. Актуальне питання до проблеми механізму міжнародної правотворчості. URL: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:y_uiGaBPjocJ:scholar.google.com/&hl=uk&as_sdt=0,5 (дата звернення: 19.03.2020).
8. Савенко М.Д. Міжнародне право в національній правовій системі за Основним Законом України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 11–17.
9. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 16.03.2020).
10. Тарнопольська О.М. Удосконалення правотворчого процесу як засіб запобігання прогалин у законодавстві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 2. С. 11–14.
11. Чаплук О.І. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості. *Юридична Україна*. 2011. № 4. С. 21–26.
12. Якименко Х.С., Сало В.І. Правотворча діяльність інститутів Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 27. С. 77–91.

INTERNATIONAL LEGISLATION IN THE GLOBALIZATION AND IMPROVEMENT FOR UKRAINE

Olena M. Okopnik, PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Department of Branch Law and Law Enforcement Activities, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

Yulia V. Gavriluk, fourth-year student, Faculty of History and Law, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Ukraine)

E-mail: olenaokopnik@gmail.com

DOI: 10.32342/2709-6408-2020-1-1-18

Key words: *lawmaking, international lawmaking, lawmakers, globalization policy, principles of international law, EU institutions, international organizations.*

Lawmaking is of great importance for every state that directs its activities towards the achievement of the rule of law. This is precisely why public authorities are empowered with law-making. Lawmaking regulates the social relations that develop between people. International lawmaking is a means of regulating relations between states. Thus, with the adoption of the Charter of the United Nations and the Statute of the International Court of Justice, since 1945, the active development of international norms has begun on the basis of principles that give legal rules legal binding, and subsequently becomes the result of lawmaking. In international law, law-making is vested in states, international and intergovernmental organizations. They adopt a legal act in the form of a contract. Thus, subjects of international law are empowered to have a legislative initiative that promotes the creation of a law-making process in international law, where subjects can create a rule of law on the basis of agreement between states or international organizations. Such consents between the subjects of international law establish a rule of conduct or establish binding rules of law. Therefore, the formation and implementation of legal rules has a complex mechanism, which

depends on the existence of legal relations that are formed in the international arena. Today, globalization processes have an impact on international lawmaking, creating the conditions for the integration and unification of legal rules in international law, but there are a number of problems in this regard for states that do not have a sufficient legal level of regulation and implementation of regulations. It is important for Ukraine to develop a law-making process that takes into account the legal consciousness and culture of Ukrainian law and has a step-by-step implementation. Therefore, international lawmaking has a special place to regulate international relations between states and other entities of international law.

References

1. Bernaziuk, Ya.O. (2017). *Mizhnarodni orhanizatsii ta ustanovy yak uchasnyky pravotvorchoho protsesu v Ukraini* [International organizations and institutions as participants in the law-making process in Ukraine]. *ScienceRise* [Juridical Science], no. 2, pp. 26-30.
2. Brovko, O. (2011). *Mizhnarodnyi zvychai u konteksti mizhnarodnoho pravotvorchoho protsesu. Spivvidnoshennia mizh zahalnym ta lokalnym zvychaiem* [International custom in the context of the international law-making process. The relationship between general and local custom]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn* [Current issues of International relations], issue 98(1), pp. 134-136.
3. Husarov, S.M. (2015). *Poniattia ta sutnist pravotvorchosti v Ukraini* [The concept and essence of lawmaking in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs], no. 3, pp. 38-46.
4. International document (1970), Declaration on the "Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation between States in Accordance with the Charter of the United Nations", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (Accessed 16 March 2020).
5. Levchenkov, O.I. (2014). *Vplyv protsesiv hlobalizatsii ta yevrointehratsii na efektyvnist rehuliuвання suspilnykh vidnosyn v Ukraini* [The impact of globalization and European integration on the effectiveness of regulation of public relations in Ukraine]. *Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy* [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine], no. 2, pp. 83-90.
6. Nihreieva, O. (2014). *Pravotvorchist u konteksti dzherel mizhnarodnoho prava* [Lawmaking in the context of sources of international law]. *Yurydychnyi visnyk* [Legal Bulletin], no. 5, pp. 157-162.
7. Overchuk, O.M. *Aktualne pytannia do problemy mekhanizmu mizhnarodnoi pravotvorchosti* [A topical issue to the problem of the mechanism of international lawmaking], available at: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:y_uiGaBPjocJ:scholar.google.com/&hl (Accessed 16 March 2020).
8. Savenko, M.D. (2016). *Mizhnarodne pravo v natsionalnii pravovii systemi za Osnovnym Zakonom Ukrainy* [International law in the national legal system according to the Basic Law of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky* [Scientific notes of NaUKMA. Legal sciences], vol.181, pp. 11-17.
9. International document (1945), "Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (Accessed 16 March 2020).
10. Tarnopolska, O.M. (2009). *Udoskonalennia pravotvorchoho protsesu yak zasib zapobihannia prohalyn u zakonodavstvi* [Improving the law-making process as a means of preventing gaps in legislation]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy* [Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine], no. 2, pp.11-14.
11. Chapliuk, O.I. (2011). *Metodolohichni zasady vzaiemodii natsionalnoi ta mizhnarodnoi pravotvorchosti* [Methodological bases of interaction of national and international law-making]. *Yurydychna Ukraina* [Legal Ukraine], no. 4, pp. 21-26.
12. Iakymenko, K.S., Salo, V.I. (2014). *Pravotvorcha diialnist institutiv Yevropeiskoho Soiuzu* [Legislative activity of the institutions of the European Union]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia* [State building and local self-government], issue 27, pp. 77-91.

Одержано 23.04.2020.